

ЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «БРЕХНЯ»

УДК 179.8

Безсонова Л.Р.
Студентка 1 курсу
Факультету ЕП
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація: Стаття присвячена етичному аналізу поняття «брехня». Автор уточнює зміст даного поняття, порівнює значення слів «брехня», «обман» і «неправда» і робить висновок, що вони є взаємозамінними. Головною властивістю брехні (обмана, неправди) з етичної точки зору є її усвідомлений характер.

Ключові слова: брехня, обман, неправда.

Аннотация: Статья посвящена нравственному анализу понятия «ложь». Автор уточняет содержание данного понятия, сравнивает значение слов «ложь», «обман» и «неправда» и делает вывод, что они являются взаимозаменяемыми. Главным свойством лжи (обмана, неправды) с этической точки зрения является её осознанный характер.

Ключевые слова: ложь, обман, неправда.

Annotation: Article deals with moral analysis of the concept of lie. Author specifies the content of this concept, compares the meaning of words "lie", "deceit" and "untruth" and comes to the conclusion that they are interchangeable. The main feature of lie (deceit, untruth), from ethical point of view, is its deliberateness.

Key words: lie, deceit, untruth.

Феномен брехні завжди займав важливе місце у житті соціуму і людини. Важко уявити собі суспільство, у якому люди говорили б тільки правду, навряд чи воно взагалі могло б існувати. Д. І. Дубровський писав: «Брехня проникла в усі сфери людського буття, людський світ не тільки створює для брехні неупереджені можливості, а й має брехню однією зі своїх засад, немає такого виду соціальної діяльності, де б не зустрічався обман» [1, с. 22].

Як би це парадоксально не звучало, людині без брехні жити неможливо. Дійсно, такт, чемність, етикет іноді вимагають певної скритності, нещирості, брехні. Існують такі ідеї, почуття, бажання, які не можна проявляти, оскільки вони ображають, дратують, шокують людей. У деяких ситуаціях кажуть про брехню заради порятунку, «шляхетну брехню», хоча моральність такої брехні визнається не завжди і не всіма [2]. Отже думка про те, що ні в яких людських стосунках не повинно бути брехні, є поверховою і далекою від реальності.

Осмислення проблеми брехні відбувається у релігійному, філософському, науковому просторі. Феномен брехні розглядається в етичному, соціологічному і правовому аспектах, в індивідуально-психологічній та в соціально-психологічній площині.

Серед сучасних філософських досліджень з цієї тематики можна назвати роботи А. А. Гусейнова [2], Д. І. Дубровського [1], О. К. Секацького [3], О. М. Маркіної [4], О. М. Чекушкіної [5] та багатьох інших. Але проблему брехні досі ще не вивчено достатньо. Це можна пояснити її багатоаспектністю і складністю, а не відсутністю інтересу до неї.

Мета даної роботи полягає в уточненні значення поняття «брехня». Як зазначив А. Є. Зімбулі, воно охоплює «складніший конгломерат явищ, які з точки зору етики дуже по-різному сприймаються і оцінюються» [6, с. 189]. Він вказав на існування біля ста більш вузьких за змістом понять, які описують дезінформацію аудиторії. Серед них: афера, віроломство, вигадка, лукавство, дворушництво, імітація, інсинуація, інсценування, інтриги, перекручування, лжесвідчення, лицемірство, маскування, містифікація, наклеп, обдурювання, нещирість, плагіат, фальсифікація, підміна, підтасовування, зрадництво, перебільшення, применшення, профанація, самозванство, плітка, замовчування, приховування, фабрикація, фальсифікація тощо.

Дуже часто в повсякденному житті, а також у літературі, у тому числі науковій, слова «брехня», «обман», «неправда» використовують як синонімічні, однакові за змістом. Як зазначила О. М. Маркіна, у науці немає «досить чіткого розмежування дефініцій «обман» і «брехня»», тому доцільно «розглядати їх ... як взаємозамінні поняття,

використовуючи відмінності між ними там, де це необхідно для адекватного і більш чіткого диференціювання» [4].

Брехню визначають як свідоме і навмисне спотворення істини або того, що суб'єкт вважає істинним. В. С. Соловьев писав: «Брехня – на відміну від омани і помилки – означає свідоме і тому морально негоже протиріччя істині» [7]. Брехун має мету дезінформувати реципієнтів. За висловом Блаженного Августина, «брехня – це те, що було сказано з бажанням сказати брехню» [Цит. за 8].

Такого ж погляду дотримується В. В. Знаков, який намагався диференціювати поняття «брехня», «обман», «неправда» з точки зору різних комунікативних ситуацій [8]. На його думку, для цього є необхідним аналіз установок, відносин, намірів суб'єкта, який передає повідомлення, а також виявлення ступеня відповідності повідомлення дійсності [Там само].

Використовуючи даний підхід, В. В. Знаков зробив висновок, що брехню слід розуміти як свідоме спотворення істини, відомої суб'єкту. У ситуації брехні головним є прагнення ввести співрозмовника в оману, а не відповідність висловлювання дійсності. Брехня завжди передбачає нещирість [Там само].

Обман – це напівправда, яка провокує людину на помилкові висновки з вірогідних фактів: повідомляючи деякі справжні факти, обманщик навмисно приховує інші, важливі для розуміння відомості. Обман, як і брехня – це свідоме прагнення людини спотворити істину [Там само].

Що стосується неправди, то її, з точки зору В. В. Знакова, можна охарактеризувати як висловлювання, засноване на омані або неповному знанні. Неправда – це мимовільна фактична хибність повідомлення, яке поширює суб'єкт. У цій ситуації він може не знати, що він спотворює реальність і залишатися щирим [Там само].

Запропоноване розмежування понять виглядає умовним. Воно покликане допомогти розумінню феномену брехні з точки зору комунікації, при цьому автор виводить поняття «неправда» за межі етики і надає йому значення омани, помилки.

Більш звичний підхід, адекватний для етичного аналізу, ймовірно, полягає в тому, щоб використовувати поняття «брехня» і «неправда» як

синоніми. При цьому слід враховувати наявність їх різноманітних форм і проявів, а також те, що говорити брехню (неправду) можна не тільки з поганими, але і з добрими намірами.

«Обман» – поняття, яке більшою мірою фіксує функціональні, інструментальні сторони феномена брехні. Обман – це мета, вчинок, дія, яка спрямована на якусь аудиторію.

Таким чином, головною властивістю брехні (неправди, обману), з етичної точки зору, є усвідомлене прагнення ввести реципієнта в оману щодо дійсного стану речей. Неістинність судження означає те, що воно є хибним, але не завжди брехливим. Ця різниця не є суттєвою для логіки і гносеології, але є принциповою для етичного аналізу.

Література

1. Дубровский Д. И. Проблема добродетельного обмана / Д. И. Дубровский // Философские науки. – 1989. – №6. – С.73–84.
2. Гусейнов А. А. Что говорил Кант, или Почему невозможна ложь во благо? / А. А. Гусейнов // Логос. – 2008. – № 5(68). – С. 103–121.
3. Секацкий А. К. Онтология лжи / А. К. Секацкий. – СПб. : СПбГУ, 2000. – 119 с.
4. Маркина Е. Н. Феномен обмана: философско-этический анализ [Электронный ресурс] / Е. Н. Маркина. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/fenomen-obmana-filosofsko-eticheskii-analiz>.
5. Чекушкина Е. Н. Феномен лжи (обмана). Философско-этический анализ [Электронный ресурс] / Е. Н. Чекушкина. – Режим доступа : http://onto.ru/public/publications/meneghetti_2012/chekushkina.
6. Зимбули А. Е. Ложь: нравственно-оценочные аспекты / А. Е. Зимбули // Общество. Среда. Развитие (Terra Humana). – 2012. – № 3. – С. 187 – 192.
7. Соловьев В. С. Ложь. / В. С. Соловьёв // Энциклопедический Словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона : в 86-ти т. – Т. 34. – СПб., 1896. – С. 911.
8. Знаков В. В. Неправда, ложь и обман как проблемы психологии понимания [Электронный ресурс] // В. В. Знаков. – Режим доступа : <http://www.voppsy.ru/issues/1993/932/932009.htm>.

Виконала
Студентка 1 курсу
Групи 6.05.281.030.18.1
Факультету Економіки і права
ХНЕУ ім. С.Кузнеця

Безсонова Л.Р.

Науковий керівник
к.філос.н.,доц.

Потоцька Ю.І.

Завідуючий кафедри
д.філософ.н.,проф.

Кузь О.М.